

La llengua catalana a Mallorca. El Decreto de Nueva Planta i tipus de textos en català en el segle XVIII

Joan Miralles i Montserrat
Universitat de les Illes Balears

1. La Guerra de Successió a les Illes Balears¹

La mort del rei Carles II, l'1 de novembre de 1700, implicà en definitiva una nova dinastia, la borbònica, a Espanya. És així que Felip V passà a ser el sobirà de la monarquia hispànica entre 1701 i 1705. Aquest darrer any, però, diversos alçaments contraris al rei, junt amb el desembarcament de tropes austracistes a Catalunya i València provocaren la deposició del rei i la proclamació com a nou monarca, de l'arxiduc Carles, fill de l'emperador Leopold d'Àustria. La intervenció en la contesa de diversos països derivà cap a un conflicte internacional. Eivissa i Mallorca s'afegiren, el 1706, a la causa austracista, mentre que a Menorca l'alçament no triomfà.

Una vegada coneguda la mort de Carles II, el Gran i General Consell elegí Guillem Descatlar i Serralta, el 10 de gener de 1701, com a ambaixador del regne per donar el condol a la reina viuda i congratular el nou monarca. Guillem Descatlar, sergent major i, més envant, mestre de camp, senyor de la Bossa d'Or i cavaller de l'Orde d'Alcàntara, aleshores vivia a Madrid i era un dels principals defensors de la causa austracista, per la qual cosa seria recompensat, anys més tard, amb la concessió del títol de marquès del Palmer (1707). El nou ambaixador assistí a les Corts a Madrid, el dia 8 de maig de 1701, en què Felip V jurà com a nou sobirà. Entre els assistents hi havia representants dels regnes d'Aragó i de Navarra.

Felip V nomenà nou virrei de Mallorca Francisco Miguel de Pueyo y Ruiz de Azagra i prest hi hagué enfrontaments per qüestions de jurisdicció entre el nou virrei i els jurats del Regne dins el Gran i General Consell. Felip V va jurar com a nou rei a la Seu de Mallorca el 16 de desembre de 1701. Menorca i Eivissa hi enviaren també síndics extraordinaris per prestar el jurament al nou monarca representat pel virrei Pueyo, però prest arribaren els conflictes. El maig de 1702, arribaren ordres de confiscar els llibres dels mercaders que tenien relacions comercials amb anglesos, flamencs i holandesos, enemics de la monarquia borbònica, i pocs mesos després vingueren detencions de membres de la noblesa i del clergat addictes a la causa austracista. I, al mateix temps, les Balears foren el destí de gent de la Península desafecta a la nova monarquia.

Mentrestant la tensió internacional augmentà i Mallorca hagué de fer aportacions per a la guerra. Així és que el 1703 sortiren de l'illa 200 artillers i un terç d'infanteria i el Gran i General Consell hagué d'insistir en la manca de mitjans a causa del dèficit en les collites bladeres dels anys 1703 i 1704. L'estiu de 1705, amb els alçaments austracistes a Catalunya i València el conflicte esdeveningué una vertadera guerra civil. En aquests

---

1 Vegeu, sobretot Josep Juan Vidal: "El Reino de Mallorca del filipismo al austracismo, 1700-1715" (2004, 151-210) i "La Guerra de Successió a la Corona d'Espanya. Les Balears" (2005, 581-605). També: H. Kamen: *La Guerra de Sucesión en España. 1700-1715*; E. Fajarnés Tur: "Guerra de Sucesión. Secuestro de bienes en Mallorca (1706)" (59-61); M. Mata: *1705-1713. Menorca: franceses, ingleses y la Guerra de Sucesión*; F. Porcel Zanoaguera: "Mallorca durante el primer periodo de la Guerra de Sucesión a la Corona de España" (1922) i "Mallorca durante la Guerra de Sucesión a la Corona de España" (1923); J. Salvà: "Embajada de Mallorca a la Corte de Barcelona (1707)" (1973) i "Rendición de Mallorca a Felipe V" (1981); P. de Montaner: *Una conspiració filipista, Mallorca, 1711* (1990); V. León Sanz: *Entre Austrias y Borbones. El Archiduque Carlos y la monarquía de España (1700-1714)* (1993); L. Alemany Vich: "Desmanes de las tropas francesas en Menorca durante la guerra de Sucesión, 1707" (1944), etc.

territoris, almenys al principi, la causa austracista semblava que triomfaria. El 7 de novembre de 1705, Carles d'Àustria entrà oficialment com a nou sobirà a Barcelona i les tropes austracistes arribaren a ocupar Madrid durant uns mesos l'any següent. Felip V hagué de deixar la capital de l'estat durant un temps però reaccionà amb represàlies i segrestes de béns contra els contraris.

A Mallorca i Eivissa va ser el setembre de 1706, quan esdevingué, *de facto*, territori austracista, però no a Menorca on s'havia incrementat el nombre de tropes a favor del Borbó. La causa de la fidelitat a la causa austracista a Mallorca i Eivissa va ser la formació d'un partit austracista fort amb una relació estreta amb la noblesa catalana, sobretot a través d'un personatge clau: Joan Antoni de Boixadors i Pacs, comte de Çavellà, baró de Vallmoll i de Bunyolí, president fundador de l'Acadèmia dels Desconfiats, marit de Dionísia Sureda de Sant Martí i Çafortesa, de la noblesa mallorquina. Diversos pamflets circularen també a favor de l'arxiduc Carles i contra determinats addictes a la causa borbònica, sobretot el bisbe, el franciscà Francesc de la Portilla, bisbe de Mallorca entre 1702 i 1707, i Francesc Ametller, regent de l'Audiència de Mallorca des de 1705.

L'esquadra austracista es presentà a Eivissa a finals de setembre de 1706 i la capitulació a favor de Carles III es va fer sense contratemps el dia 19 de setembre. El dia 25 de setembre, la flota angloholandesa comandada per l'almirall Leake, que transportava el comte de Çavellà com a representant de l'Arxiduc, es col·locà davant els murs de la ciutat de Palma. A pesar que en un primer moment la resposta del virrei i del jurat en cap fou adversa a la capitulació es veia clar que els partidaris de Carles d'Àustria tenien més possibilitats de guanyar. El dia 26, els austracistes organitzaren un avalot popular. En el tumult morí d'una arcabussada un cavaller, Gabriel de Berga, capità del regiment de cavalleria, lleial a Felip V, i resultà ferit el magistrat de l'Audiència Dionís Roger, mentre diverses cases de destacats filipistes i de francesos residents a la ciutat foren saquejades. Les autoritats fidels a Felip V, el virrei, el bisbe, l'inquisidor, el regent de l'Audiència, el jutge de cort Dionís Roger i alguns cavallers es refugiaren a l'Almudaina on foren atacats diverses vegades.

El 27 de setembre, es reuní el Gran i General Consell per tractar les condicions de la capitulació. El 28 de setembre, es formà una comissió per a signar el text de les capitulacions. Formaven la comissió 14 membres: els dos jurats de l'estament ciutadà, els dos síndics clavaris de la part forana i deu consellers: dos cavallers, dos ciutadans, dos mercaders, dos menestrals i dos pagesos. A més, el Gran i General Consell acordà una despesa de 300 lliures per obsequiar el cap de la flota aliada, l'almirall Leake.

Bona part dels addictes a la causa borbònica se n'anaren. A la sessió del següent Gran i General Consell del 2 d'octubre, faltaren ja una bona partida de representants de l'estament militar i mercader, mentre que la disminució no afectava pràcticament els menestrals ni els pagesos, cosa que pot ser un indicador del suport a la causa austracista.

Després de la capitulació, el comte de Çavellà va desembarcar a la ciutat de Palma l'1 d'octubre com a plenipotenciari de l'arxiduc d'Àustria, el qual seria proclamat rei el 4 d'octubre 1706. El comte de Çavellà, com a plenipotenciari, confirmà les franqueses, lleis i privilegis del regne i a principis de desembre fou nomenat lloctinent i capità general del regne. Els presos polítics foren alliberats el 5 d'octubre i foren dictades ordres de desarmament de la població. El 6 d'octubre sortiren exiliats el virrei, el comte d'Alcúdia, el regent Ametller, l'advocat fiscal Bernardo de Leyça i algun magistrat de l'Audiència com Dionís Roger, a més d'altres partidaris del Borbó, principalment nobles, com el comte de Montenegro, el comanador de Malta, Miquel Bordils i Antoni de Puigdorfilà. Entre el 9 i el 13 d'octubre la població ciutadana celebrà amb festes populars el canvi de poders a Mallorca.

Mentrestant, a Menorca, la presència d'una forta guarnició filipista i la no presència de l'armada aliada impossibilità, de tot d'una, la incorporació de l'illa a la causa austracista. Tanmateix, la nit de l'11 al 12 d'octubre, Joan Miquel Saura, s'aixecà a Ciutadella, aleshores capital de l'illa, i en poc temps la sublevació assolí tota l'illa, de manera que els filipistes s'hagueren de refugiar i fer-se forts als castells de Sant Felip a Maó i de Sant Antoni a Fornells. Saura fou nomenat governador de Menorca. Al cap de poc temps, Sant Antoni capitulà i el castell de Sant Felip resistí uns mesos el setge de les milícies menorquines. El fet, però, que el castell de Sant Felip no estigués comunicat amb l'exterior va fer que els corsaris i naus franceses ajudassin als assetjats. Finalment, reforços borbònics procedents de Toló, comandats pel mariscal Villars, arribaren davant Maó l'1 de gener de 1707, desembarcaren i venceren els austracistes. El dia 12, capitulava Ciutadella. Nombrosos mallorquins que anaren a ajudar els menorquins foren empresonats, així com alguns dirigents de la revolta. Se succeïren les recompenses als fidels a la causa borbònica i la repressió contra els austracistes, fins i tot amb algunes condemnes a mort. Semblava que la causa austracista estava perduda. Tanmateix, una nova conjura a la fi del mes de febrer destinada a assassinar les autoritats borbòniques desencadenà una repressió ferotge contra els sospitosos d'austracisme, mentre que eren recompensats els felipistes. En total foren condemnats a mort, a la forca, 33 persones: 18 a Ciutadella, 7 a Maó, 7 a Alaior i 1 al Mercadal. Hi hagué també 17 condemnats a galeres i 14 desterrats i 24 clergues foren exiliats a Toló. També hi hagué seqüestres de béns i diverses cases d'austracistes foren destruïdes. L'aixecament havia estat promogut pel baix clergat, les professions liberals, els menestrals i els pagesos, mentre la major part de la noblesa no hi prengué part activa. El governador Dávila imposà, el novembre de 1707, la supressió dels privilegis de l'illa. La insaculació com a sistema de sorteig fou derogada i els jurats de les viles passaren a ser investits per nomenament directe del delegat del rei, que era el governador de l'illa.

Mentrestant, el 25 d'abril de 1707, les forces austracistes foren derrotades a la batalla d'Almansa. Aquesta victòria tingué com a conseqüència que el regne de València, tret d'algunes places, tot el regne d'Aragó i part de Catalunya retornassin a domini borbònic. A Mallorca, rebuda la notícia d'Almansa, féu que diversos filipistes fossin expulsats. D'altra banda, foren diverses les famílies i persones valencianes que arribaren a l'illa fugint dels excessos dels exèrcits borbònics. A partir d'octubre de 1707, s'incrementà el desterrament de botiflers. Entre d'altres foren expulsats diversos cavallers i membres del clergat regular: 10 jesuïtes, 8 mínims, i 5 franciscans i el govern de l'arxiduc recompensà alguns addictes amb títols de noblesa. És així que aquest any fou dispensat el títol de marquès de la Torre a Nicolau Truiols Dameto, de marquès de Vilafranca de Sant Martí a Francesc Sureda de Sant Martí i de marquès del Palmer a Guillem Descatlar.

L'any següent, l'agost de 1708, Sardenya fou ocupada per tropes angleses i imperials. El 28 d'agost la notícia arribà a Mallorca i es feren diverses celebracions públiques. Aleshores l'armada es dirigí cap a Menorca amb l'almirall Leake com a cap i una nova flota anglesa comandada per Stanhope sortia de Barcelona cap a aquesta illa. El dia 14 de setembre, les tropes desembarcaren i començà l'atac a la fortalesa de Sant Felip. El dia 25, capitulà Ciutadella i el 2 d'octubre les tropes assaltants entraren victorioses a Sant Felip.

La notícia arribà a Barcelona. Aleshores es pogué veure la divergència de parers entre Carles III i els anglesos. Carles III nomenà com a representant el català Joan Santjust, però fou rebutjat pel anglesos. Stanhope considerava que la contribució britànica era prou important com per exigir la sobeïania de l'illa. A més la posició

estratègica de l'illa constituïa sens dubte la principal raó de la reivindicació feta pels britànics. Stanhope nomenà aleshores el coronell Louis Petit, un hugonot francès al servei d'Anglaterra. La resposta de l'arxiduc fou la proposta, fallida, d'hipotecar Menorca als britànics per 200000 doblons. Finalment, Carles confirmà les lleis i privilegis de Menorca el 14 de desembre de 1709.

Mentrestant l'avanç de les tropes borbòniques a Catalunya prosseguí i de cada vegada era més difícil poder trobar possibles candidats a ocupar càrrecs públics de la confiança dels partidaris austracistes. El novembre de 1709, el comte de Çavellà va ser substituït com a virrei de Mallorca per Jaume Josep Rossell Ruiz, marquès del Rafal, i a Eivissa foren detinguts els germans Laudes per instigació de revolta a favor Felip V. També a la Península de cada vegada era més evident, per la força de les armes, que el guanyador del conflicte seria la causa borbònica, de tal manera que, el 1710, Castella i Aragó i gran part de Catalunya quedaren definitivament sota l'òrbita de Felip V.

El 1711, hi hagué una conspiració borbònica a Palma, l'instigador de la qual era el darrer virrei filipista, el comte d'Alcúdia. L'ajudaven important sectors de la noblesa, amb la col·laboració dels jesuïtes, nombrosos juristes i mercaders amb l'ajuda econòmica dels xuetes d'orella alta. El principal dirigent, Joan Sureda i Villalonga, fou detingut i traslladat a Barcelona i condemnat a mort, però se n'escapolí gràcies a una suma ingent de diners. Després es traslladà a Menorca fins que Mallorca fou ocupada per les tropes borbòniques, el 1715, i va ser recompensat per Felip V amb el títol de marquès de Vivot.

La mort de l'emperador Josep I, el 17 d'abril de 1711, va convertir el seu germà Carles en rei d'Hongria i futur emperador. Aquest fet ocasionà que les potències europees perdessin interès a convertir-lo en rei d'Espanya. Mentrestant els anglesos entaularen negociacions amb Lluís XIV de França, avi de Felip V, per tal d'arribar a un acord de pau de manera que el Borbó fos rei, però alhora els britànics se n'havien de beneficiar d'alguna manera. El 27 de setembre de 1711, Carles abandonà Catalunya, junt amb una sèrie de gentilhomes, entre els quals, el comte de Çavellà, per dirigir-se cap a l'imperi i deixava com a lloctinent general i governanta la seva dona Isabel Cristina de Brunswick.

A nivell internacional les potències estrangeres, reunides a Utrecht el 1712, acordaren l'evacuació de les seves tropes de Catalunya, Mallorca i Eivissa. El 25 de juny, es va fer pública la suspensió d'hostilitats entre Gran Bretanya i França. A l'estiu d'aquest any, Lluís XIV, la reina Aina i Felip V acordaren que Anglaterra es quedaria amb Gibraltar i amb Menorca. El 9 de novembre de 1712, l'estendard britànic començà a onejar a Maó.

El 25 de febrer de 1713, arribà a Mallorca i va prendre possessió del govern del regne Josep Antoni de Rubí i Boixadors, marquès de Rubí, i el 19 de març de 1713 l'emperadriu Isabel Cristina abandonà Barcelona. El 14 de maig, es va acordar, a Utrecht, l'evacuació militar de Catalunya, Mallorca i Eivissa. Starhemberg, després de llicenciar les tropes, deixà sobtadament Barcelona. Per contra, a Mallorca, l'evacuació militar no es dugué a terme i el virei Rubí es disposà a resistir, contra el parer de les institucions mallorquines.

L'agost de 1713, arribaren davant la ciutat de Palma quatre galeres i una galiota enviades pel Borbó. Les discrepàncies entre el marquès de Rubí i el jurat en cap, Ramon Fortuny partidari del pacte amb les forces invasores, causà la destitució del jurat. La flota borbònica finalment es va retirar i els preparatius militars per a la defensa de Mallorca no cessaren i sortiren de l'illa queviures i reforços per ajudar a Barcelona. Sens dubte aquesta ajuda rebuda contribuï a la resistència de la ciutat durant l'hivern de 1713-14.

El 7 de juliol de 1714, els consellers de Barcelona comunicaren al virrei de Mallorca la voluntat de resistir a pesar de l'evacuació del mariscal Starhemberg. El 9 de juliol, fou interceptat un gran comboi d'ajuda a Barcelona i caigué en mans filipistes. Barcelona, després d'aguantar el setge tot l'estiu caigué finalment l'11 de setembre en mans filipistes.

A Mallorca les posicions seguien dividides. El virrei era partidari de la defensa, mentre que en el Gran i General Consell prevalien les veus partidàries de la rendició. S'intensificaren les mesures per a repel·lir la invasió i, d'altra banda, es reprimia els botiflers. Finalment, una esquadra borbònica partí de Barcelona l'11 de juny de 1715, comandada pel cavaller d'Aspheld. La flota desembarcà a Cala Ferrera (Felanitx) i a Cala Llonga (Santanyí), entre el 15 i el 16, a l'est de l'illa. El dia 17, es tractà en una reunió del Gran i General Consell el tema del desembarcament i, d'altra banda, se sabé que els filipistes havien ocupat Felanitx. Des d'allà es dirigiren a la ciutat d'Alcúdia, protegida per les murades, que capitulà dia 20. Entretant, s'uní a l'armada, des de Menorca, el botifler Joan Sureda, que allotjà posteriorment a casa seva a Palma el cavaller d'Aspheld. El Gran i General Consell opinaven, contra el parer del virrei, que la ciutat s'havia de lliurar als filipistes. Finalment, el Gran i General Consell acordà el 22 de juny la capitulació. El dia 30 s'aprovaren els termes de la capitulació en 19 articles i el marquès de Rubí rendí la capital dia 2 de juliol. Les forces filipistes prengueren possessió de la ciutat el 3 de juliol i d'Aspheld hi entrà el dia 11. Es cantà un tedeum a la Seu i, el diumenge següent, dia 14, se celebrà un ofici solemne i una processó en acció de gràcies. El 4 de juliol, arribà a l'illa d'Eivissa el nou governador filipista, Daniel Sulivanc, amb una guarnició i, al dia següent, s'hi prestà jurament de fidelitat a Felip V. La rendició de Mallorca i Eivissa reportà un flux d'exiliats austracistes que varen haver de retornar als seus llocs de residència abandonats després de 1707, i diversos mallorquins hagueren d'exiliar-se a terres i dominis de l'emperador.

2. El Decreto de Nueva Planta i d'altres disposicions contra la llengua catalana al segle XVIII²

El 30 de juliol de 1715, Felip V s'adreçava al Real y Supremo Consejo de Castilla perquè li consultassin les providències que havia de prendre per al nou govern a Mallorca i Eivissa. El Consejo de Castilla va presentar el seu informe a Madrid, el 18 d'agost de 1715, on remarcava que en la composició de l'Audiència “*el Regente y el Fiscal sean precisamente Castellanos*” (Ferrer, 19), com també a Catalunya. Tanmateix, també deia, maquiavèlicament, que

No puede dejar el Consejo de representar a V.M. la conveniencia de incluir, para esta primera formación, algún ministro Mallorquín (aviendole de literatura, segura fidelidad, y buen juicio) por lo que sus experiencias, y practico conocimiento adelantaria el de los extraños nuevos Ministros. No nombrandole como tal mallorquín, ni por otro motivo, que el de su mérito para que no se persuada la credulidad a que jamás sea requisito necesario otro alguno para la elección de Ministros de aquella Audiencia, que la libre voluntad de V.M. de hacerlo en Castellanos de los demás Reynos. (Ferrer, 19)

En el debat hi hagué un vot particular a càrrecs d'alguns membres en què sí es feia referència a la cosa lingüística en establir-se: “Que se actue y los Instrumentos se escriban la lengua Castellana. Y que de oy en adelante no se permita imprimir libro alguno en otro idioma que en castellano” (Ferrer, 19). Un altre grup de ministres del

² Vegeu F. Ferrer i Gironès: *La persecució política de la llengua catalana. Història de les mesures preses contra el seu ús des de la Nova Planta fins avui*.

Consejo de Castilla va formular un altre vot particular en què es matisava que “así en lo civil, como en lo criminal actuando en lengua Castellana, a reserva de aquellos pequeños lugares que por su miseria y cortedad, será justo se dispense en esta condicion asta que la comunicación y trato frecuente haga menos difícil y costosa su introducción en ellos” (Ferrer, 19). L'únic ministre que intercedí a favor de la llengua catalana va ser Llorenç Matheu de Villamayor, el qual reconegué que “*variandoles el idioma, se inutilizan los Archivos públicos, y los particulares, con la eversión de los mayores intereses, sin conosciible conveniencia de el estado...*” (Ferrer, 20). José Rodrigo, fiscal general del Consejo de Castilla, ratifica l'opinió manifestada ja al Principat: “...y los procesos, así Civiles como Criminales se deveran formar en lengua Castellana, y en papel sellado, como así mismo todos los demás instrumentos y escrituras que se ofrecieren hacer y otorgar en aquellas Islas...” (Ferrer, 20).

El Decreto de Nueva Planta per a Mallorca fou signat per Felip V al palau del Buen Retiro el 28 de novembre de 1715. Consta de 13 articles i un breu preàmbul. Aquest decret no fa referències explícites a la qüestió lingüística, però el fet és que l'Audiència començà a usar el castellà en la seva administració.

Aquest fet ocasionà el memorial que els jurats de la Universitat, la Ciutat i el Regne de Mallorca varen adreçar a Felip V l'any 1716:

Lo segundo, porque aunque V. M. ha mandado se observen los estilos antiguos segun los cuales todas las causas, letras y provisiones se actuaban y despachaban en la lengua bulgar del pais ha mandado la Audiencia que no se presenten peticiones, ni se despachen letras o Provisiones, sino en lengua Castellana, lo que tiene en gran desconsuelo e igual embarazo aquellos naturales que no se hallan bersados, ni por lo general entender el Idioma Castellano, y dirijiendose a los bayles de las villas y lugares las letras o provisiones y ordenes para las ejecuciones contraforenses y para las yncidencias de las causas ziviles y criminales se hallan con la dificultad de asertar en el cumplimiento de ellas por no entender lo que se les ordena ni encontrar fazilmente en los lugares quien se los explique sobre que en muchos casos según la calidad de la materia tendra gravisimos ynconbenientes el comunicar a otros las letras y provisiones antes de darles su devido cumplimiento. (Ferrer, 20)

Aquesta es la causa que la llei IV signada per Felip V a Madrid, per resolució de l'11 de desembre de 1717, resolgui fins a 16 dubtes derivats de la reforma de la nova Audiència. Aquesta llei, sobre les *Declaraciones de dudas acerca de lo dispuesto en la ley 1ª de este título sobre la nueva planta de la Audiencia de Mallorca* respon a problemes sorgits a mesura que s'anava aplicant el Decreto de Nueva Planta. Sobre els dubtes 1 i 4 sabem que:

Por Real resolución de 11 de Diciembre de 1717 á consulta del Consejo, sobre diez y seis dudas propuestas por la Real Audiencia de Mallorca de resultas de su establecimiento, se declaró á la primera de ellas, *que las sentencias, decretos y provisiones se escriban en castellano, expresando motivos, y no en latin, como se hacía antiguamente; y que lo prevenido sobre que se observasen las pragmáticas y estilos antiguos mira á que los Ministros de la nueva Audiencia conozcan de las causas civiles y criminales, como lo hacían los de la antigua, y no al modo y demas circunstancias del juicio ó autos judiciales.* Y a la cuarta de dichas dudas se resolvió, que en las causas executivas, y modo de despachar las letras antiguamente, se executase la forma de despachos que proponia la

Audiencia, y expresaba en su Acuerdo de 15 de Septiembre de 1716. (duda 1 y 4 del aut. 22, tit. 2, lib. 3. R.).³

D'altra banda, a la duda 16 consta explícitament:

Duda 16. Que habiéndose introducido por la nueva Audiencia el despachar las letras y provisiones, que van dirigidas á los Bayles de las villas para execuciones y otras cosas, en lengua castellana, quando ántes se despachaban en lengua mallorquina, se cree será muy nociva esta práctica al Público y particulares, por no encontrar en la mayor parte de las villas personas que entiendan la lengua castellana; y será muy conveniente, que yo mande, que las letras y provisiones se despachen, como por lo pasado, en lengua mallorquina, como tambien que se reciban los testigos, así de causas criminales como civiles, en el mismo idioma mallorquin, para evitar el inconveniente que se ha de seguir, de equivocar en muchas ocasiones los Escribanos el hecho del declarante, por no entender la lengua castellana, no habiendo inconveniente en que se reciban en mallorquin, por ser del cuidado de los Relatores la traduccion al idioma castellano. Resolucion. En quanto á esta duda mando, se executen los despachos, como se propone en ella; previniendo, se procure mañosamente ir introduciendo la lengua castellana en aquellos pueblos: y habiéndoseme informado por el mismo Marques de Ledesma el modo que observa la Audiencia, en quanto á publicar las sentencias en las causas criminales, y el que se practicaba antiguamente; ordeno y mando á la Audiencia, que estas sentencias se intimen al reo en su persona, y se publiquen en la misma Audiencia; la qual tenga la atención de participarlo al Comandante General por el Escribano de la causa, ó papel del Regente. (parte del aut. 22, tit. 2. lib. 3.R). (Novísima, 417).

Una altra prova de desacord contra la política lingüística dels Borbons va ser el memorial dels representants de les ciutats de la Corona d'Aragó (Saragossa, Barcelona, València, Mallorca). Aquesta queixa deia, entre d'altres coses:

Hay otras leyes que obligan a que en Cataluña, Valencia, y Mallorca sean obispos y clérigos de sus iglesias los que nacieron o se criaron en aquellos reynos. Porque en ellos se habla una lengua particular y aunque en las ciudades y villas principales muchos entienden y hablan la castellana, con todo los labradores ni saben hablarla ni la entienden. En las Indias, cuyos naturales, según se dice, no son capaces del ministerio eclesiástico los párrocos deben entender y hablar la lengua de sus feligreses. ¿Y van a ser los labradores catalanes, valencianos y mallorquines de peor condición que los indios, habiéndose dado en aquellos reynos hasta los curatos a los que no entienden su lengua? ¿Quanto convendría que los obispos así en las Indias como en España, no teniendo el don de lenguas que tuvieron los apóstoles, hablaran la lengua de sus feligreses...! Y siendo los labradores los que con el sudor de su rostro principalmente mantienen los obispos y demás clérigos y por consiguiente los que más derecho tienen a ser instruidos, han de ser privados de la instrucción...? (Ferrer, 34).

La queixa no tingué cap efecte positiu per al català, ben al contrari. El 23 de juny de 1768, Carles III va signar a Aranjuez la Reial Cédula en què s'uniformen els aranzels judicials d'acord amb "*la forma que se observa en Castilla*" i s'imposa l'ús del castellà i el bandejament del llatí en l'administració i a l'escola. Els articles que hi fan referència són el VI, el VII i el VIII:

---

³ *Novísima recopilación de las leyes de España mandada formar por el señor Don Carlos IV*, tomo II. Libros III, IV y V, pàg. 412, nota 1.

VI. *En la Audiencia de Cataluña quiero cese el estilo de poner en latin las Sentencias, y lo mismo en cualesquiera Tribunales Seculares donde se observe tal práctica, por la mayor dilacion y confusion, que esto trae, y los mayores daños que se causan, siendo impropio, que las Sentencias se escriban en lengua estraña, y que no es perceptible á las Partes, en lugar que escribiéndose en romance, con mas facilidad se explica el concepto, y se hace familiar á los interesados; por cuya razon desde el Santo Rey Don Fernando Tercero cesó en Castilla la práctica de actuar en latin, y en Aragon se fue desterrando el lemosino desde Fernando el primero, contribuyendo esta uniformidad de lenguas á que los Procesos guarden mas uniformidad en todo el Reyno; y á este efecto derogo y anulo todas cualesquier resoluciones, ó estilos, que haya en contrario, y esto mismo recomendará el mi Consejo á los Ordinarios Diocesanos, para que en sus Curias se actúe en lengua Castellana.*

VII. *Finalmente mando, que la enseñanza de primeras Letras, Latinidad, y Retórica se haga en lengua Castellana generalmente, donde quiera que no se practique, cuidando de su cumplimiento las Audiencias y Justicias respectivas, recomendándose tambien por el mi Consejo á los Diocesanos, Universidades, y Superiores Regulares para su exácta observancia, y diligencia en extender el idioma general de la Nacion para su mayor armonía, y enlace recíproco.*

VIII. *Por esta uniformidad declaro no quedan derogadas las Leyes municipales, ni la práctica judicial recibida en todo lo demas, pudiendo todo Tribunal proponer al mi Consejo lo que observare digno de remedio en otros asuntos separadamente. Por tanto, encargo á los muy Reverendos Arzobispos, Reverendos Obispos, Priors de las Ordenes, Visitadores, Provisores, Vicarios, y demas Prelados, y Jueces Eclesiásticos de estos mis Reynos; y mando á los del mi Consejo, Presidentes y Oidores, Alcaldes de mi Casa y Corte, y de las mis Audiencias y Chancillerías, Corregidores, Asistente, Gobernadores, Alcaldes-mayores y ordinarios, y demas Jueces y Justicias de estos mis Reynos, guarden, cumplan y executen, y hagan guardar y observar en todo y por todo las Declaraciones que ván hechas en esta mi Real Cédula, por ser indispensablemente precisas para uniformar el gobierno y administracion de la Justicia en todos mis reynos en los negocios forenses; teniendo relacion las Escuelas menores en la lengua Castellana, con la facilidad de que los Subalternos se instruyan en ella, para exercitarla en los Tribunales. Y para la puntual execucion de todo darán respectivamente las providencias que se requieran, sin permitir la menor contravencion, ó impedimento á quanto vá dispuesto, por convenir así á mi Real servicio, bien y utilidad de la Causa pública de mis vasallos. Que así es mi voluntad; y que al traslado impreso de esta mi Cédula, firmada de Don Ignacio Estéban de Higareda, mi Secretario, Escribano de Cámara mas antiguo, y de Gobierno del mi Consejo, se le dé la misma fe y crédito, que á su original. Dada en Aranjuez, á veinte y tres de Junio de mil setecientos sesenta y ocho. YO EL REY. Yo, Don Josef Ignacio de Goyeneche, Secretari del Rey nuestro Señor, la hice escribir por su mandado. -El Conde de Aranda. Don Juan de Miranda. Don Jacinto de Tudó. Don Felipe Codallos. Don Agustin de Leiza Erazo. Registrada. Don Nicolas Verdugo. Teniente de Canciller Mayor: Don Nicolas Verdugo.*

Es Copia de la Real Cédula original, de que certifico. (Ferrer, 37-38)

Les conseqüències d'aquesta cèdula reial foren fatals per a l'ús del català en l'àmbit administratiu civil i eclesiàstic i per a l'àmbit de l'ensenyament. A partir d'ara les actes dels consells dels ajuntaments seran reportats en castellà i ben prest els llibres

sacramentals seran en castellà Quedarà només el reducte de les notaries, amb les actes notarials, els testaments, els inventaris i, així mateix, les actes dels convents de monges tancades, els contractes d'arrendament, les plagues de despeses d'una casa i la correspondència familiar.⁴ El mateix dietarista mallorquí Tomàs Amorós reporta el 1768: “Dit any vengué orde del rey que en las escuelas los mestres ensenyen los atlots ab la llengua castellana” (Amorós, 55).

A Mallorca el bisbe que imposà el castellà en l'administració eclesiàstica fou sobretot Juan Díaz de la Guerra, nat a Jerez de la Frontera el 1727⁵. Arribà com a bisbe a Mallorca el 1772 i se n'anà el 1777. El mateix 1773, Tomàs Amorós ens assabenta que “Dit any 1773, en el mes de mars, de orde del bisbe, comensaren a fer los sermons en castellà y la enseñansa de la doctrina cristiana” (Amorós, 62). També “Dit any manà el bisbe, don Juan Díaz de la Guerra, que los pronòstichs fossen en castellà” (Amorós, 63).

Sabem també que el 1772, a instàncies de la Junta General de Comercio y Moneda de Madrid i la Particular de València, el rei Carles III signà el 24 de desembre una Reial Cédula per la qual disposa:

He tenido por bien expedir la presente mi Real Cedula, por la cual mando, que todos los Mercaderes y Comerciantes de por mayor y menor de estos mis Reynos, y Señorios, sea Naturales o extrangeros, lleven, y tengan sus Libros en Idioma Castellano, en los terminos que previene la preinserta Ley 10, titulo 18, libro 5, de la nueva Recopilación; y que el que contraviniere a ella, incurra en las mismas penas que establece, las cuales se le sacaran irremisiblemente: para cuya observancia ordeno a los Subdelegados de mi Junta General de Comercio, a las Juntas Particulares, Consulados, Gobernadores de mis plazas de Comercio, a los Capitanes y Comandantes Generales, y a los demas Tribunales, Jueces y Justicias de estos mis Reinos, y Señorios, zelen, y vigilen la observancia de la expresada Ley por lo que interesa la observancia de la fee, y seguridad del Comercio de estos mis Reynos, que así es mi voluntad. Fecha en Madrid a veinte y cuatro de Diciembre de mil setecientos setenta y dos. YO, EL REY. Don Luis de Alvarado. (Ferrer, 52)

Alguns anys més tard, el 1780, el Consejo de Castilla per una provisió del 22 de desembre, signada pel ministre d'Estat José Moñino, comte de Floridablanca, es disposa que:

En todas las escuelas del Reyno se enseñe a los niños su lengua nativa por la Gramática que ha compuesto y publicado la Real Academia de la Lengua: previniendo que a ninguno se admita a estudiar Latinidad, sin que conste antes estar bien instruido en la Gramática Española. Que asimismo se enseñe en las escuelas a los niños la Ortografía por la que ha compuesto la misma Academia de la Lengua... (Ferrer, 53)

D'altra banda, per carta signada el 20 de març de 1773, el Consejo de Castilla denegava l'autorització de publicar llibres en català:

4 Vegeu Catalina Martínez: *La llengua catalana a Mallorca al segle XVIII i primer terç del XIX*. Ací Martínez comenta que va fer diverses proves de sondeig en els arxius dels Ajuntaments d'Artà, Pollença i Sineu i, sobretot, a l'Arxiu del Regne de Mallorca, des de començ del segle XVIII fins que el català desaparegué de l'administració. Les conclusions a què arriba pràcticament són les mateixes a què hem arribat nosaltres, tant a partir de l'aplec de textos que hem tengut en compte a la nostra *Antologia de textos de les Illes Balears*, com a partir de l'antologia de Joan Veny i Àngels Massip, titulada *Scripta mallorquina*.

5 Segons Martínez “L'accentuació de la pressió en contra de la llengua catalana a Mallorca començà amb el bisbe Francisco Garrido de la Vega (1763-1772). Aquest bisbe mantingué una disputa amb el Capítol de la Seu de Mallorca quan imposà la redacció de les actes de la cúria en castellà juntament amb el canvi d'idioma en els llibres parroquials” (Martínez, 180 i 181).

Por la cual mandamos se guarde a esa Universidad la privativa de imprimir los libros que se contienen en la relacion que a presentado y va inserta: entendiendose la impresion solamente en Castellano y Latin, pero no en Cathalan, y que nadie pueda benderlos en ese Principado sin origen de esa Universidad todo bajo las reglas sigtes:

Que esa Universidad imprima efectivamente los mencionados libros y los ponga para su Venta en sujetos de satisfacci3n en todos los Pueblos del Principado, Cavezas de Partido, y demas que lleguen a cien vezinos, siendo los que se necesitan para la ense1anza de primeras letras y Doctrina en Castellano...

Celando el Regente de la Ntra. Audiencia la observancia de estas Providencias y que no se contrabenga a ellas en manera alguna; a cuiio fin se le pasa con esta fecha aviso correspondiente. Y con arreglo a estas declaraciones os mandamos a Vos el Cancelario y Claustro de Ntra. Universidad y dem1s Ntros. Jueces y Justicias Ministros y Personeros a quien tocara la observancia y cumplimiento de lo prebenido en esta Ntra. carta, que siendo os presentada o con ella requeridos se observe, guarde, y cumpla sin contravenirla, ni permitir la menor contravencion en manera alguna (Ferrer, 56).

L'arribada del nou segle XIX seguiria la pol1tica contra els usos del catal1. En gran part el mal estava fet, si m3s no, en l1nies generals, a nivell administratiu. Tanmateix, el projecte lingüicida seguiria per viaranys literaris i en les activitats d'entreteniment.

L'11 de març de 1801, el favorit de la reina Maria Lluïsa, Manuel de Godoy sign1 unes *Instrucciones para el arreglo de teatros y compa1ias c3micas fuera de la Corte*. Aquesta instrucció va crear una Junta General per a tot l'Estat i per a cada ciutat que tenia teatre es creava una Junta Particular configurada pel corregidor o l'alcalde major, un regidor, un diputat nomenats per l'ajuntament i un censor literari nomenat per la Junta General. Entre les normes dictades per a l'actuaci3 de les companyies c3miques n'hi havia una que disposava que **“En ning3n Teatro de Espa1a se podran representar, cantar, ni baylar piezas que no sean en idioma castellano”** (Ferrer, 60).

Vendrien despr3s d'altres disposicions contra el catal1 a l'administraci3, d'entre les quals destaca la Ley del Notariado (1862) que consagra l'ús del castell1 a les notaries: testaments, actes notariaus, etc.

4. Tipus⁶ de textos en catal1 en el segle XVIII⁷

6 La nostra tipologia es basa en la de M. Gregory i S. Carrol, exposada a *Language and Situation. Language Varieties and their Social Context*, per3 en el nostre cas l'aplicam a l'an1lisi de textos antics. Hi distingim el *camp del discurs* (field of discours), o contingut o tema de qu3 tracta el text, el *mode del discurs* (mode of discours), o mode en qu3 es fa l'emissió, transmissió i recepci3 del text, amb una distinció essencial entre oral / escrit, espontani / no espontani, monologat / dialogat, escrit per a ser llegit / escrit per a ser dit en veu alta, prosa / vers, o a determinades fórmules o indicadors m3s o menys estereotipats que trobam a l'inici i/o al final del text. Finalment, tenim el *tenor del discurs* (tenor of discours), segons si el text 3s formal / informal, p3blic / privat i/o segons la funció del text.

7 La tipologia que desenvolupam es basa en l'an1lisi que hem fet de textos mallorquins per a l'*Antologia de textos de les Illes Balears*. Fins ara n'hi ha publicats sis volums, tots ells d'origen mallorquí, des del segle XIII fins al XIX. En falten tres m3s referits a Mallorca al segle XX, que ja tenim llests per a l'edici3 i tenim avançat el volum referit a Eivissa. Encara no hem començat a treballar en el volum de Menorca. El volum I abasta els segles XIII-XVI i té un pr3leg de Joan Martí i Castell (Institut d'Estudis Bale1rics. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2006). El volum II abraça els segles XVII i XVIII i té un pr3leg d'Albert Rossich (Institut d'Estudis Bale1rics. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2006). El volum III 3s la primera part del segle XIX i té un pr3leg de Joan Mas i Vives (Institut d'Estudis Bale1rics. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2007). El volum IV 3s la segona part del segle XIX (Institut d'Estudis Bale1rics. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2008). El volum V 3s la tercera part del segle XIX (Govern de les Illes Balears. Conselleria

De l'anàlisi de la documentació administrativa a les Illes, i principalment a Mallorca⁸, veim que hi ha un abans i un després de la reial cédula d'Aranjuez, de 1768. D'abans tenim, a Mallorca, si fa no fa, els mateixos tipus de documents a l'administració insular dels segles XVI i XVII. Fins i tot en tenim alguns de nous⁹. D'acord amb els exemples de la nostra *Antologia de textos de les Illes Balears* els tipus de textos en català que trobam a Mallorca en el segle XVIII són els següents: religiosos, científicodidàctics, biogràfics, paremiològics, polemístics, narratius, poètics, de literatura popular, teatrals, administratius, capitulars, contractuals, cerimonials, epistolars, dietarístics, testamentaris, judicials, parlamentaris, edictals, homilètics, inventaris i onomàstics. Si ens fixam, però, en la data, veurem que la immensa majoria dels textos de caire administratiu en sentit ampli són anteriors a 1768.

Partirem de la nostra *Antologia de textos de les Illes Balears* i de l'antologia de Joan Veny i col·laboradors, titulada *Scripta mallorquina* (Veny & Massip). Deixam de banda els exemples de Veny que ja surten a la nostra antologia o que es refereixen a alguns exemples anteriors a 1701. Feim constar que els exemples de l'antologia de Veny van precedits d'un asterisc:

Mallorca

1. Textos religiosos

1. *Catecisma y exposició breu de la Doctrina Christiana*, del P. Jeroni Ripalda (1746).
2. *Mysteris y plàcticas del Sanctíssim Rossari de Maria ab altres plàcticas ferials per el temps de Quaresma*, de Fr. Benet de Mallorca (1767).

2. Textos científicodidàctics

3. *Pronòstich diari per lo any 1741*, anònim.
4. *Art de conró*, de Montserrat Fontanet (1747).
5. *Modo de cuynar a la mallorquina*, de Fra Jaume Martí i Oliver (Segona meitat del s. XVIII)
- **Sobre les nafres de la cara, nas, ulls, orelles i front*, 1727.
- **Pronòstic de l'any*, 1728.

3. Textos polemístics

6. *Montalvan para todos, tret y resumit de un gran bolich de papers vingut ab la estafeta del dios Momo per confutar y desterrar los escripols de Fr. Gargay que tenen los botiflers contra los qui no volen per rey el duch de Anjou sinó a*

---

d'Educació i Cultura. Institut d'Estudis Baleàrics. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2009). El volum VI és la quarta i darrera part del segle XIX (Govern de les Illes Balears. Conselleria d'Educació i Cultura. Institut d'Estudis Baleàrics. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2010).

8 Cal tenir en compte que Menorca estigué sota domini britànic entre els anys 1712 a 1756, sota domini francès entre 1756 i 1763, de nou sota domini britànic, entre 1763 i 1782, sota domini hispànic, entre 1782 i 1798 i, finalment, de nou sota domini britànic entre 1798 i 1802. Pel que fa a Eivissa seguí, a grans trets, les vicissituds polítiques de Mallorca dins les limitacions demogràfiques, socials, econòmiques i culturals de les illes menors.

9 Apareixen, nous, els textos paremiològics i els polemístics.

Carlos tercer, que Déu guarde, del P. Martí Serra (Començaments del segle XVIII).

7. *La gallina orba qui serca las mantidas y maliciades contingudas en una porroquia (?) loliana treballada per un pare de la companyia de Jesús del col·legi de Montesion de la ciutat de Mallorca*, del P. Martí Serra (Id).

8. *La gallina qui veu y pega bastonadas de cego y caraminadas a cremaroba a un llibre novament estampat o reestampat en Mallorca, lo author del qual és el molt ravarent P. Jaume Custurer de la Companyia de Jesús*, del P. Martí Serra (Començaments del segle XVIII).

4. Textos narratius

9. *Calcos o simetria per lo any 1738 presperdincular entrada*, anònim (1738).

10. *Vide y pelegrinesió y mort del beneventurat Sant Alex, fill de Eufemiano, senedor de Rome*, anònim (1745 ?).

11. *Relació de un cas succeït en esta ciutat de Palma*, de Guillem Roca i Seguí (s. XVIII)

5. Textos poètics

12. *Poesies*, de Guillem Roca i Seguí (s. XVIII).

13. *Poesies*, de Josep de Togores i Sanglada, comte d'Aiamans (s. XVIII).

**Es caçador i es cans*, Guillem Roca, 1700*.

6. Textos de literatura popular

14. *Descripció de la temporada del añ 1744 y sigüents fins a 1750*, de Sebastià Gelabert "de sa Real" (1750?).

15. *Cobblas al Naxament*, anònim (1768).

16. *Coverbos*, anònim (s. XVIII).

**Al Naxament, cobblas*, anònim, 1700*.

**Clamors de las animas a los faels*, anònim, 1700*.

**Goigs de St. Nicolau de Tolenti*, anònim, 1700*.

*Carestia de blat, 1748.

**El gat del convent de Sant Domingo*, Albert Burguny, 1750*.

**Pronòstic de l'any*, 1756.

**Goigs de nostre seràfic pare Sant Francesc*, 1767.

**Glòries i miracles d'Antoni Aguiló, àlies Tonio menor*, anònim, 1789.

**Cobles de la Santa Fe*, Jeroni Frontera, 1792.

7. Textos teatrals

17. *Entremès d'en Roagó florit y na Faldó*, de Rafel Sastre i Clar (1772).

18. *Entremès d'en Llorenç Malcasadís y na Susaina des fil*, anònim (s. XVIII).

19. *Comedia del misser miserable*, de Guillem Roca i Seguí (s. XVIII).

20. *Entremès dels sacristans burlats*, anònim (s. XVIII).

21. *Comèdia de Sant Antoni Abat*, de Sebastià Gelabert "de sa Real" (1751).

**Entremès del pasquedó*, 1700*.

**Comèdia del beato Remon Llull*, Jaume Botelles Bisbal ?, 1702.

*Comèdia en tres jornades i un pròleg de la gloriosa Verge i màrtir Santa Bàrbara, Sebastià Gelabert Riera “de sa Real”, 1768.

8. Textos administratius

22. *Auditió de comptes de Anthoni Joseph Mulet, nottari, per el regalo feren en els generals de la armada inglesa*, Antoni Josep Mulet, notari (1706).

23. *Aranzel de los preus a què se han de vendre las tornas de moltons, cretats, ovelas, cabras, bous y vacas al tenor de lo manat per el Real Acuerdo en 22 de setembre de 1788*, anònim, 1788.

*Rebuts d'Antoni Vadell, 1699-1706.

*Demanda d'una còpia d'un capítol de testament, Joan Sabater, notari, 1712.

*Suplicatori de la vila de Campos, Pere Antoni Garcia, escrivà, 1715.

*Sobre la capellania de Sant Salvador d'Artà, 1724.

*Despeses d'enterrament, Josep Mayol, 1744. **Bestiar que es mata a la carnisseria de Lluçmajor*, 1746-1751.

Taula de preus del peix a Palma, 1750.

*Partida de defunció, Llorenç Bennàsser, vicari, 1768.

*Despeses per la construcció del nou retaule i la remodelació de la capella de Sant Josep de Muro, 1768-1770.

*Despeses per a la conservació del blat, 1769.

*Despeses per un quadre de l'església de Deià, Jaume Marroig, prevere, 1779.

*Rebut per l'execució d'un quadre de Sor Catalina Thomàs, Salvador Sanxo, pintor, 1789.

*Rebuts diversos del convent del Sant Esperit, Fra Antoni Sastre, trinitari, 1798-79.

*Compte de la feina de Mestre Joan Estelrich, ferrer, Guillem Torrella, 1799.

*Rebut del marquès de Bellpuig, marquès de Bellpuig, 1799.

9. Textos capitulars

24. *Capítols i estatuts del gremi de passamaners, guanters, tireters i marxandos de fora carrer*, Josep Antoni de Rubí i Boixadors (1714).

10. Text contractual

25. *Contracte d'arrendament de la possessió Son Bujosa de Deià entre la senyora Jerònia Poquet i Alcover i l'arrendador Gabriel Deià* (1712).

*Arrendament de la cabana de Galdent, Pau Servera, notari, 1709.

*Arrendament de l'heretat del canonge Joan Barceló, 1712.

*Contracte per a la construcció del retaule major de Santa Eulàlia, 1749.

*Un arrendament de les terres del convent de Llorito, 1771.

*Arrendament de la possessió de Son Serra, 1799.

11. Text cerimonial

26. *Forma de jurament per part dels aspirants a la capellania de Ramon Llull del Col·legi de Monti-Sion*, Guillem Vallès, notari.

Consueta del Convent de Sant Agustí (Felanitx), anònim, 1700.

12. Text epistolar

27. *Carta de Francesc Desbrull i Sureda a Frey Antoni Desbrull i Sureda*, 1761.

**Carta de Mossèn Just Pastor Pinya a son pare*, Just Pastor Piña, 1718.

**Carta al Pare Francesc Serra*, Fra Juníper Serra, 1749.

**Denúncia per difamació*, Gregori Estarelles, escrivà, 1766.

*Carta comercial, Antoni Gibert, 1780.

13. Textos dietarístics

28. *Dietari del doctor Joaquim Fiol*, Joaquim Fiol, 1782.

**Aiguat a la Cabana i empelts de garrover*, Miquel Ferrer, 1731.

**Mòlta d'olives*, Miquel Ferrer, 1731.

**Llibre de la mia peregrinació*, P. Antoni Fluxà, 1732.

**Relació de la mort de l'ermità Antoni*, Ermità Jaume del Santíssim Sagrament, 1736.

**Obres al convent de Sant Francesc*, Pere Barceló, 1736-38.

**Fam i epidèmia a Mallorca*, Pere Antoni Binimelis, 1748.

*Notícies varies, Bartomeu Bennàser, 1755.

**Un any d'esterilitat*, Bartomeu Ferragut, 1764.

**Expulsió dels Jesuïtes*, Joan Ramon, 1767.

**Dia de les desgràcies*, Gabriel Nadal Huguet, 1769.

*Dietari, Tomàs Amorós, 1772.

14. Text testamentari

29. *Testament de Margarita Ribot, vídua de Miquel Gamundí de Petra*, Pere Joan Fonollar, notari (1782).

**Testament de Pereta Mulet, de Lluçmajor*, 1797.

15. Textos judicials

30. *Provisa feta per Pau Vallbona, procurador de la comtessa de Çavellà sobre les millores fetes a la possessió de Bunyolí*, 1705.

31. *Avís d'un fet criminal a l'escrivà del batle reial de Lluçmajor*, Pere Antoni Mascaró, 1712.

16. Textos parlamentaris

32. *Acta del Consell General de la Universitat de Deià en què es demanen 150 quarteres de forment a causa de la carestia*, Jeroni Alguer, escrivà, 1705.

**Separació de l'Hospital dels Mesells de l'Hospital General*, 1703.

**Proposta de daurar els ninxos dels patrons de la parròquia d'Algaida*, 1764.

17. Text edictal

33. *Edicte del comte de Çavellà sobre lleva de soldats*, Joan Antoni de Pax d'Orcau, comte de Çavellà, 1707.

18. Textos homilètics

34. *Plàtica sobre el pecat de luxúria*, P. Benet de Mallorca, 1766.
 35. *Plàtica sobre els pecats que es cometen en dies de festa*, Fr. Bartomeu Fàbregues.
 **La castedat de Sant Francesc de Paula*, Miquel Estela, 1701.
 **Plàtica en la vestició de novicis franciscans*, P. Miquel Caimari, 1734.
 **Plàtica per a professar novicis*, Guillem Riera, 1776.

19. Text d'inventari

36. *Inventari dels béns i heretat de Jerònima Perelló i Gastinell, muller de Joan Malonda i Canals*, Cristòfol Fonollar, notari, 1777.
 **Inventari dels béns d'Elisabet Pocoví*, 1768.
 **Inventari dels béns de Guillem Terrassa*, Guillem Vallès, notari, 1778.
 **Ocells salvatges de Mallorca. Notícia de las especies de aves que por el idioma Mallorquin se conocen en la isla*, 1790.
 **Inventari de cas Donat dels Banyes de Sant Joan (Campos)*, 1792.
 **Inventari dels béns de Jaume Talladas*, 1798.

20. Text onomàstic

37. *Llocs corresponents a la parròquia de Santa Creu*, 1794.

2. Eivissa i Formentera

1. Textos administratius

1. **Examen d'apotecari*, 1710.
 2. **Feines dels ferrers per a la fàbrica de l'església de Sant Josep*, 1732.
 3. **Donatius dels feligresos a la Mare de Déu del Roser (Sant Antoni de Portmany)*, 1735-40).
 4. **Despeses per obres a la Rectoria de l'església de Sant Antoni de Portmany*, 1737-38.

2. Textos capitulars

5. **Capítols per a la redempció de captius*, 1712.
 6. **Ordinacions de la Confraria de Nostra Senyora del Roser de l'església de Sant Josep*, 1732.

3. Textos contractuals

7. **Contracte d'arrendament*, 1707.
 8. **Contracte per a la construcció d'un retaule a l'església de Sant Telm*, 1728.

4. Textos dietarístics

9. **Començament de la fàbrica de l'església de Sant Josep*, devers 1700.

5. Textos testamentaris

10. **Testament d'Àngela Ferrer a favor dels seus fills*, 1720.
11. **Testament del rector de Portmany*, 1721.
12. **Testament d'Andreu Roig, llaurador*, 1731.

6. Textos judicials

13. **Denúncia per maltracte i amistançament*, 1702.
14. **Baralla a Santa Agnès*, 1702.

7. Textos d'inventaris

15. **Encant dels béns de Pere Ramon de Llucià*, devers 1700.
16. **Encant dels béns de Bartomeu Cardona (Balàfia)*, 1755.

3. Menorca

1. Text religiós

1. **Els salms de David*, 1795.

2. Textos científicodidàctics

2. **Regles per apeiar qualsevol nombre*, Pere Joan Fronti Briones, 1725.
3. **Una salsa i una sopa de peix*, Fra Francesc Roger, 1750.
4. **Peixos de Menorca*, George Cleghorn, 1751.
5. **Gramàtica llatina*, Antoni Portella, 1762.
6. **Empelt de les oliveres*, Bernat Oliu, 1776.
7. **Instruccions per a la criança d'infants bords*, 1792.

3. Textos poètics

8. **Saphira*, Joan Soler, 1779.
9. **Conquesta de Menorca i fundació del convent de Nostra Senyora del Toro*, 1780.

4. Textos teatrals

10. **Rosaura o el més constant amor*, Joan Ramis, 1783.

5. Textos administratius

11. **Protesta per la revocació de diputat*, 1738.

6. Textos capitulars

12. **Disposicions econòmiques del Convent de Santa Clara*, 1716.

7. Textos contractuals

13. **Contracte relatiu als registres de l'orgue del convent de Sant Diego (Alaior), 1724.*
14. **Contracte i dietari d'un corsari, 1780.*
15. **Regulacions de la vila de Maó, Josep Ximénez, 1781.*

8. Textos cerimonials

16. **La festa de Sant Joan a Ciutadella, 1702.*

9. Textos epistolars

17. **Carta sobre la reincorporació d'un rector de Maó a la seva rectoria, 1798.*

10. Textos dietarístics

18. **Notícies de Menorca: dues siameses i salvació d'uns mariners, 1743-69.*
19. **Contracte i dietari d'un corsari, 1780.*
20. **Diari del any 1790, Joan Roca, 1790.*

11. Textos testamentaris

21. **Testament de Llorenç Benajam Ximenez, 1759.*

12. Textos judicials

22. **Trampes en el joc, 1752.*

13. Textos parlamentaris

23. **Legitimitat del dret d'una fogassa, 1775.*

14. Textos homilètics

24. **Sermó de la Beata Catalina Tomàs, Antoni Roig, 1793.*

15. Textos d'inventaris

25. **Inventari de la possessió de Tordonell, 1704.*
26. **Llista de robes amb motiu d'un esponsalici, 1759.*
27. **Inventari d'un xabec corsari, 1780.*

Conclusions

1. De l'anàlisi dels textos adduïts inferim que hi ha un abans i un després de la reial cèdula d'Aranjuez de 1768, si més no, a Mallorca i a les Pitiüses (Eivissa i Formentera). Per contra, a Menorca, sota domini britànic, hi ha determinats usos administratius que persisteixen fins a la reincorporació al domini hispànic el 1802. Ja hem vist que a

Mallorca i Eivissa la immensa major part d'usos administratius en català són anteriors a 1768.

2. De fet, a Mallorca, si més no, abans d'aquesta data trobam els mateixos tipus de textos que en els segles precedents i, encara, hi podem afegir els textos paremiològics i els polemístics que no trobam en els segles XVI i XVII.

3. A Mallorca els tipus de textos representats en el segle XVIII són els religiosos, els científicodidàctics, els biogràfics, els paremiològics, els polemístics, els narratius, els poètics, els de literatura popular, els teatrals, els administratius, els capitulars, els contractuals, els cerimonials, els epistolars, els dietarístics, els testamentaris, els judicials, els parlamentaris, els edictals, els homilètics, els inventaris i els onomàstics (22).

4. A les Pitiüses partim d'una base molt més reduïda i, per tant, a mesura que avanci la recerca podem trobar nous tipus de textos. Per ara, segons l'antologia de Veny (*et alii*) almenys tenim els següents tipus: administratius, capitulars, contractuals, dietarístics, testamentaris, judicials i inventaris (7).

5. A Menorca, per bé que partim també d'una mostra relativament reduïda, tenim almenys els següents tipus: religiosos, científicodidàctics, poètics, teatrals, administratius, capitulars, contractuals, cerimonials, epistolars, dietarístics, testamentaris, judicials, parlamentaris, homilètics i inventaris (15).

6. Almenys a Mallorca, després de 1768, els únics tipus de textos escrits no estrictament literaris són els testaments, els contractes d'arrendament i els inventaris i, en general, els instruments públics notariais¹⁰. D'altra banda, tenim, dins els àmbits d'ús privat, els llibres d'administració de la casa, les factures, pagarés de deutes, rebuts i albarans, contractes d'arrendament i correspondència. Finalment, tenim també determinats usos en els convents, com és ara les actes capitulars¹¹.

---

10 Segons Martínez, referint-se al tractat *De Notaria* de 1797, el primer tractat d'*Ars Notariae* que inclou un annex en castellà, diu "Si ens fixem en les diverses llengües que apareixen en el tractat de 1797, veurem que cada una d'elles compleix una funció diferent. El llatí es manté com a llengua de cultura, com a llengua superior, ja que tot el que significa reflexió i teoria notarial és escrit en llatí. Hi trobem, doncs, tot allò que ha de saber un notari. En canvi, en català hi ha redactat tot allò que el notari farà servir: per exemple, totes les variants de redactat que entren dins l'acte testamentari. Podríem dir que la llengua catalana ve a ser la llengua d'ús. I finalment, el castellà apareix com un afegit. En certa manera és repetitiu perquè tot allò que es diu en castellà ja s'ha dit en llatí i en català" (pàg. 131).

11 Segons Martínez: "Encara que no sigui una anàlisi a fons de la documentació interna dels convents, podem treure algunes conclusions: la llengua catalana segueix utilitzant-se al llarg del XVIII i primers anys del XIX. Els canvis de llengua que hem constatat se situen a partir del tombant de segle. Podríem dir que la llengua castellana no s'imposa clarament fins a la dècada dels anys vint. Per tant, les lleis d'imposició de l'ús de la llengua castellana no afectaran la manera de fer habitual del convent. El canvi de llengua es farà efectiu quan l'hàbit d'escriure en català haurà desaparegut, quan qui ha d'escriure té més facilitat de fer-ho en castellà que en català" (pàgs. 185 i 186).

Obres citades

- Alemany Vich, L. “Desmanes de las tropas francesas en Menorca durante la guerra de Sucesión, 1707.” *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* XXIX (1944).
- Amorós, T. *Mallorca 1740-1800: Memòries d'un impressor*. Palma/Barcelona: Universitat de Palma/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983.
- Fajarnés Tur, E. “Guerra de Sucesión. Secuestro de bienes en Mallorca (1706).” *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* VII (1897): 59-61.
- Ferrer i Gironès, F. *La persecució política de la llengua catalana. Història de les mesures preses contra el seu ús des de la Nova Planta fins avui*. Barcelona: Ed. 62, 1985.
- Gregory, M. & S. Carrol. *Language and Situation. Language Varieties and their Social Context*. Londres: Routledge and Kegan Paul, 1978.
- Juan Vidal, J. “El Reino de Mallorca del filipismo al austracismo, 1700-1715.” En E. Serrano ed. *Felipe V y su tiempo*. Congreso Internacional. Saragossa: Institución “Fernando el Católico” (CSIC), Excma. Diputación de Zaragoza, 2004. 151-210.
- . “La Guerra de Successió a la Corona d'Espanya. Les Balears.” *Afers* 52 (2005): 581-605.
- Kamen, H. *La Guerra de Sucesión en España. 1700-1715*. Barcelona: Grijalbo, 1974.
- León Sanz, V. *Entre Austrias y Borbones. El Archiduque Carlos y la monarquía de España (1700-1714)*. Madrid: Sigilo, 1993.
- Martínez, C. *La llengua catalana a Mallorca al segle XVIII i primer terç del XIX*. Palma/Barcelona: Universitat de les Illes Balears, Departament de Filologia Catalana i Lingüística General/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.
- Mata M. *1705-1713. Menorca: franceses, ingleses y la Guerra de Sucesión*. Maó: Ateneo Científico, Literario y Artístico, 1980.
- Miralles, J. *Antologia de textos de les Illes Balears. Segles XVII-XVIII*. Palma/Barcelona: Institut d'Estudis Baleàrics/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006. Vol. II
- Montaner, P. de. *Una conspiració filipista, Mallorca, 1711*. Palma: Guillermo Canals, 1990.
- Porcel Zanoguera, F. “Mallorca durante el primer periodo de la Guerra de Sucesión a la Corona de España.” *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* XIX (1922).
- . “Mallorca durante la Guerra de Sucesión a la Corona de España.” *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* XX (1923).
- Salvà, J. “Embajada de Mallorca a la Corte de Barcelona (1707).” *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* XXXV (1973).
- . “Rendición de Mallorca a Felipe V.” *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* XXXVIII (1981).
- Veny, J. & À. Massip. *Scripta mallorquina*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Secció Filològica, 2013. Vols. I i II.